
АНТОН ДОНЧЕВ / Anton Donchev

ОЩЕ ЗА РУСКОТО УЧАСТИЕ В ИЗГРАЖДАНЕТО НА ИЗТОЧНОРУМЕЛИЙСКАТА МИЛИЦИЯ

More about the Russian involvement in the establishment of the East-Roumelian militia

Summary: *This problem is an important and inseparable part of the history of the armed forces of Eastern Rumelia. Details about the commanding staff running the militia are presented, as well as the problems which occurred around the formation and leading of this new army.*

Key words: *militia, Eastern Rumelia, Organic Statute, Russian involvement*

С приключването на работата на Берлинският конгрес става ясна съдбата на българските земи. Решенията, взети там, налагат спешни мерки за реорганизация на военните сили в новообразуваната автономна провинция в пределите на империята – Източна Румелия.

Османската империя получава правото да държи в Румелия въоръжени сили и да заздрави новата граница с Княжество България чрез строителството на военни укрепления. Провинцията от своя страна, в лицето на генерал-губернатора, може да се възползва от военна помощ от Османската империя при опасност за сигурността на областта.

Обстановката, създадена в Източна Румелия след Берлинския конгрес, се отразила и на строителството, обучението, възпитанието и характера на нейните въоръжени сили. Милицията според Органическият устав на областта била „неразделна част от османската армия“. Тя трябвало да и помага при военни действия, а в мирно време да бъде „домостояща“ войска, като при нужда съдейства на жандармерията за запазване на обществения ред в страната (глава XII от Органическият устав). Милицията заедно с жандармерията била подчинена на един началник, който както и всички щаб-офицери, се назначавал от губернатора с одобрението на султана, а останалите офицери – от губернатора.¹

На 13 юли 1878 г. генерал Дондуков изпраща обстоен отчет до военния министър на Руския генерал Милютин относно дейността по организирането, въоръжаването и снабдяването на Българската земска войска и срещнатите трудности при свикването на новобранците. От отчета се вижда, че призивът

от младежи може да се изпълни, ако се вземат 20–22-годишни, и при това веднага, без да се чака завършването на полските работи. Дондуков уведомява Милютин, че е наредил да бъдат създадени следните части: в Софийски санджак – 5 нови пехотни дружини, 1 сотня и 1 батарея; във Видински – 3 нови дружини, 1 сотня и 1 батарея; в Търновски – 5 дружини, 1 сотня и 1 батарея; в Пловдивски – 6 дружини, 1 сотня и 1 батарея и в Сливенски – 3 дружини, 1 сотня и 1 батарея, или общо 27 пехотни дружини, 6 сотни и 6 батареи. Според генерал Дондуков на първо време в Княжество България могат да се подготвят 20 000, а в Източна Румелия – 10 000 войници. Тъй като финансовите и икономическите възможности на страната са ограничени и не всички подлежащи на военно обучение могат да преминават през армията, трябва да се използва друг способ – наборите да преминават съкратен срок, и да се призове в казармата втори и даже трети набор. Така ще се подготвят бързо повече запасни чинове.²

Дондуков много добре представя и на трудния проблем за командните кадри. Нужни са поне още 150–160 младши офицери. Разработен е щат за създаване на учебна дружина за унтерофицери от 720 души. За подготовката на български офицери се предлага да се открие военно училище за 200 души. То се открива официално през ноември 1878 г. в София.³

На 5-ти януари 1879 г. в изпълнение на заповед на руското Военно министерство от края на 1878 г.⁴, се полага началото на изграждането на военните сили на областта. От войсковите части в Пловдивска и Сливенска губерния се сформират две бригади подчинени на генерал-губернатора на областта, а от 1 март 1879 г. Земската войска в областта е преименувана на Източнорумелийска милиция.

От 1 май 1879 г. спазвайки разпоредбите на Органическият устав на областта и изпълнявайки специална заповед на военното управление, дружините съставляващи милицията се реорганизируют и техният брой става 12, а бригадите управления се разформировават.

Още от самото начало, западните държави категорично се противопоставят на възможността в новосформиралата се провинция Източна Румелия да се създава и развива въоръжена сила, която да работи под руско-българско ръководство. На 12 декември 1878 г. английският делегат в Европейската комисия Друмонд Волф протестира пред главнокомандващия руската армия, че Българската земска войска се ръководи предимно от руски военни.⁵

Тези на пръв поглед неособенно силни протести на този етап се оказват опасни в първите дни на въоръжените сили в Източна Румелия. Ако западните представители успеели да прокарат своите цели и идеи, то на преден план излизала явната опасност крехките български въоръжени сили да бъдат разформировавани преди изобщо да са започнали да играят каквато и да е роля в живота на областта.

За да предотвратят тази опасност, руските представители А. Церетелев и Б. А. Лобанов-Ростовски предложили тези части незабавно да се отделят от земската войска в княжеството и в съответствие с Берлинския договор да се развият като самостоятелна войска – Източнорумелийска милиция⁶

В секретно писмо в края на 1878 г., руският военен представител А. А. Шепелев обосновава нуждата от отделяне в секретно писмо до руския военен министър генерал-адютант Д. А. Милютин.

В момента, пише Шепелев, частите на земската войска в Румелия, влизат в състава на Българската земска войска, имат обща с тях номерация, подчиняват се на един общ началник, пребиваващ в Търново, в Княжество България. Поради берлинския диктат това може да доведе до политически усложнения. Ето защо земската войска в Източна Румелия трябва да се отдели от тази на княжеството.⁷

На 26 декември 1878 г. Милютин изпраща до руския императорски комисар в България генерал-адютант Дондуков-Корсаков секретни наставления, в които ясно заявява, че на Източнорумелийската милиция и жандармерия трябва да се даде самостоятелна организация, за да могат те след заминаването на руските войски да поддържат реда и спокойствието в областта. Ако това не се направи – обръща внимание Милютин, – може, след като си отидат руските войски, тя бързо да се разстрои и тогава назначеният от Портата генерал-губернатор да пристъпи към преустройство на милицията. Това преустройство би било нежелано, тъй като „няма да отговаря на нашите възгледи, нито на нуждите на страната”. Милютин дал на Дондуков следните конкретни указания: земската войска на Източна Румелия да излезе из състава на Българската земска войска и да се наименува Източнорумелийска милиция;⁸ милицията да се изведе от подчинение на началника на Българската земска войска и да се подчини непосредствено на пловдивския генерал-губернатор; на всяка отделна част на милицията да се присвои отделна номерация (съобразно с това да се изменят и отличителните знаци); да се съставят нови правила за комплектуване на милицията, за да може да влиза в нея и населението от гръцки и турски произход; без да се отлага, да се пристъпи към подменяне на руските офицери и унтерофицери в милицията с български (да се поканят офицери от армията на княжеството и ако има още в действащата армия; да се побърза с подготовката на юнкерите от българското военно училище). Само в краен случай да се вземат чуждестранни офицери, които да се подбират внимателно; намиращите се в Източна Румелия две артилерийски батареи да не се причисляват към милицията, а да останат в състава на Българската земска войска, тъй като те са с подарена материална част от армията на Княжество България и още не се знае дали Европейската комисия ще разреши в милицията да има артилерия (всъщност съображението било да не се присвои тя от турската армия – б. а.)⁹

Обучението на младшите офицери, съгласно Органическият устав, трябва да става по руските устава.

Според договореностите офицерите чужденци са длъжни не само да научат български език в срок една година, а и свободно да се ползват от руските устава. Но и до самото напускане на милицията те не знаят нито дума български. Изключение правят фон Мах и фон Фитингов.¹⁰

Поради липсата на каквато и да е нормална комуникация между отделните офицери, единственият официален жест на разбирателство е козируването, а диалог се води често с жестове.¹¹

Не са рядкост и случаите, в които командири на дружини, след кратка служба са заменяни с други поради неспособност да се справят със задълженията си, други се изявяват като престъпници. Ярък пример е капитан Русин, командир на 11 Айтоска дружина, който след кратък престой задига всичките налични средства от касата на дружината и изчезва. Седмица по-късно е обявен за безследно изчезнал.¹²

Разбира се гръбнака на милицията са руските офицери – инструктори, останали на служба в Източнорумелийската милиция. Имената им са:

Аделберг,	Мерчански,
Фрайберг,	Лабановски,
Енгелгард,	Пузиревски,
Якобсон,	Госцевич,
Розанов,	Вержховецки,
Гошек,	Китаевски,
Голмблят,	Качалов,
Балзевич,	Буздиовски,
Голов,	Коросталов,
Набоков,	Гогенауер,
Телесницки,	Трентовиус,
Казачков,	Галицински,
Реут,	Любомски,
Петрини,	
Тисленко,	Римски-Корсаков,
Лисенко,	Кохно,
Матрасенко,	Жданов,
Войтищенко,	Домрачев,
Марченко,	Петров,
Ударов,	Узатис,
Веклич,	Узатис,
Васкевич,	Севрук. ¹³

Обективността изисква да се отбележи, че част от командирите действително изпълняват работата, за която са дошли в Румелия. Други се отдават на

търговия и изпълняват от части работата си. Има известна част от инструкторите, които изобщо не изпълняват задълженията си, отдавайки се на различни благини. Те оставят цялата тежест по работата на милицията в ръцете на младшите офицери.¹⁴

Друг проблем на коректните руски офицери-инструктори в Източнорумелийската милиция е неразбирателството с ръководството. Именно поради това милицията напускат кадри с доказани качества като капитан Кохно – завърнал се в Русия, капитан Разанов – преместил се в армията на княжество България, командирът на Хасковската дружина – капитан Веклич – напуска поради спуснатата от генерал Щрекер заповед. Причината за този ход на ръководството на милицията е не друго, а изключителните качества на военен, които има кап. Веклич. Фактите доказват това при отпътуването му от град Хасково, целият град се събира за да го изпрати.¹⁵ По-голямата част от офицерите-инструктори успяват да създадат необходимата организация и играят изключителна роля при изграждането на милицията в Източна Румелия.

Такава е картината около най-високото ниво във военната йерархия на Източнорумелийската милиция. Обикновено слабото ръководство на една армия е гибелно за нея. Тук в Румелия обаче именно слабото чуждо ръководство е основен фактор за изграждането на милицията като българската военна сила, изиграла изключителна роля при Съединението.

По този начин милицията става гаранция за защита на националните интереси на българския народ.

Сполучливо заключение ни дава Рихард фон Мах, който в своите спомени пише: „Българите съумяха да дадат на военната сила в областта, въпреки тази бърканица в езици и отношения, напълно български характер, не по-малко български, отколкото тоя на войската в съседното княжество.”¹⁶

Друг проблем в първите години от съществуването на Източна Румелия са престъпническите банди, които върлуват из областта. Такива в Родопите остават ядрото на войската, формирана и водена от бившия британски вице-консул и турски генерал Д. Б. Сенклер. Бунтът му поставя под съмнение не само руската стратегия, но също териториалния обхват и продължителност на окупацията от императорските войски. Контрамерки са предприети през есента на 1878 г., когато княз Дондуков подкрепя инициативата на капитан Петко войвода да се завземе със сила Доспатският район и паралелно изпраща руска експедиция за покоряване на селата по поречието на Арда. Замислите обаче нямат практически резултати. До март 1879 г. османските войскове части остават в Родопите, обявявайки, че сами ще ликвидират местните мюсюлмански разбойнически чети. Въпреки това по демаркационната линия не стихват ежедневните турско български конфликти с разбойническа шайка.¹⁷

Изграждането на жандармерията, която би могла да бъде от полза за решаването на изложеният по-горе проблем, още отначало среща трудности:

доброволците нямат опит; отхвърлят се желаещите опълченци; турци и гърци не излъчват представители.¹⁸ От друга страна, бюджетът е ограничен и това изисква намален състав, на и без това малката по състав жандармерия. Обзети от такива настроения са и събралите се за пръв път през ноември 1879 г. в Пловдив депутати от Областното събрание. Като цяло за следващи години средствата за жандармерията остават ограничени и не спомагат тя да функционира нормално. Вътрешна дирекция, съвместно с началника на милицията и жандармерията се стремят да урівновесят съотношението между румелийски и чужди офицери, но също и между основните народности в областта. Затова за жандармерийски ротни командири се назначават и грък (в Конуш), и турчин в Рупчос – подпоручик Мехмед Бекиров, в Хасково – поручик Хамди Халилов, в Кърджали – подпоручик Мехмед Хасанов, в Айтос – подпоручик Васаф бей.¹⁹ Опасно изглежда положението по райони (в Източна Румелия) от гледна точка на обезпечаването – често броят на жандармите е два пъти по-малък от преди 1878 година. Т. Икономов (отговарящ за 200 километрова погранична линия), официално докладва какво е истинското лице на тези войници: покровителствани от своя началник в Пловдив, те са се превърнали в башибозук за жителите и за властите, славят се с грабежи с пиянство, недисциплинираност, корупция. Развращението им, което „надминува секо възбращение“, се дължи на привычката им да гледат от високо гражданската власт и да и противодействат. Конфликтът с нея се изразява в уволнението на редица жандарми от префекта и Кръстевич и в повторното им назначаване от генерал Виталис²⁰ на служба, даже по-висока.²¹

Областният управител разбира, че проблемът е трудно разрешим без по-сериозни и сурови мерки. Избягвайки обявяване на военно положение, той предприема конкретни мерки първо в Айтоско. Чрез бургаския окръжен началник през юни 1879 г. се създават 3 смесени отряда от по 30 души, които се сражават срещу разбойниците две седмици. Сменя ги конна жандармерия и милиция, рекрутирани от Айтоско, Бургаско и Пловдивско. Командват опитни офицери като капитан Райчо Николов, но силите са малобройни (по 15–30 души).²² Румелийските жертви са повече от тези на преследваните. Поради безуспешната антиразбойническа офанзива на сливения префект Икономов е наредено да се споразумее за общи мерки с варненския окръжен управител. Вместо това той успява да сключи меко казано странна, но ефективна договорка с водача на бунтовниците – Чобан Хасан. Четата спира да тормози населението, срещу което Хасан получава командирска длъжност, а четата му е включена в пограничната стража. Намереният компромис съвпада със зимата и временно притъпява вниманието на румелийските власти. Те не очакват, че в Кърджалийската околия все още с турско управление и жандармерия, ще се повтори айтоската ситуация. Оказва се, че тя е модел, но умален. Тук населението фактически е самостоятелно, а районът стратегически важен за Портата. Улеснение представ-

ляват неконцентрираната Хасковска дружина и липсата на определена граница. Чобан Хасан е ликвидиран година по-късно, за неизпълнение на задълженията си и подготовка на въоръжен бунт.

В източната част на Румелия, около бъдещата българско-румелийска граница, част от не успялото да емигрира мюсюлманско население също е въоръжено и скоро показва, че няма да е покорно на новото статукво. Въпреки че формираните в Айтоски окръг чети са наричани по стар навик „разбойнически”, жертвите и отзвукът от сраженията им с руските редовни войски и полиция край Бурунджик, Гедик и Агдамач през декември 1878 г. показват бъдещата им физиономия – на нежелана бойна сила. Едва през февруари 1879 г. руските дипломати в лицето на Церетелев преценяват, че тези райони на Румелия, естествено свързани с Делиормана в България, ще станат огнище на мюсюлмански брожения. Именно отгук Портата ще очаква сигнал за поява на турските гарнизони в областта.²³

Проблемът е частично разрешен през следващите години, чрез комплексни операции от двете страни на Балкана, водени от руски офицери.²⁴

От изведените до тук събития свързани с Руската империя и отношението и към Източна Румелия и нейните въоръжени сили ясно се очертава разликата в поведението и на западните държави. Повечето Велики сили имат политика, стратегия и отношение към възникващата нова провинция, а Русия освен всичко това участва директно в изграждането на Източна Румелия и нейните въоръжени сили. От самото начало, тенденция в поведението на руските дипломати е да се изисква максимума от великите сили по всеки един проблем, за да се достигне до резултат, който търси Русия. Трябва да се отбележи, че Франция има известни заслуги, но те са далеч от извършеното от руснаците в областта. Руската империя прави това, следвайки своите интереси. Важното за българското население в Източна Румелия е, че положените основи на въоръжените сили в областта предвещават развитие в негова полза.

БЕЛЕЖКИ

¹ История на Сръбско-българската война 1885 г. София, 1925, с. 89.

² Българската земска войска 1878–1879, София, 1959, с. 74–82

³ Българската земска войска 1878–1879, София, 1959, с. 37–40

4 ПРИКАЗ

По войските на Действащата армия.

Главна квартира гр. Одрин

4 октомври 1878 г.

№ 214.

Командирът на IX армейски корпус, генерал лейтенант Столипин, да встъпи в управлението на областта, която трябва да образува Източна Румелия, с права на генерал

губернатор, под вдението на руския императорски комисар, а в същото време да *командува войските на Пловдивския отряд*. На Генерал лейтенант Столипин, под общото водене на императорския комисар, се подчинява и тази власт от Одринската губерния, която остава заета от нашите войски и която не влиза в състава на Източна Румелия.

Главнокомандващ Действуващата армия,

Генерал – адютант Тотлебен.

⁵ **Вълков, Г.** Участие на руските офицери в изграждане на източнорумелийската милиция (1879–1885 г.). – Военноистор. сборник, 1975, № 2, с. 91.

⁶ Пак там, с. 93.

⁷ Сб. „Освобождение Болгарии от турецкого ига”, т. 3, с. 217.

⁸ **Вълков, Г.** Участие на руските офицери в изграждане на източнорумелийската милиция (1879–1885 г.). – Военноистор. сборник, 1975, № 2, с. 93.

⁹ Пак там.

¹⁰ Поручик фон Мах е германски офицер, напълно предан към службата. Назначен впоследствие за адютант и съветник по военните въпроси на губернатора. Фон Мах е единственият чужденец, който остава в българската армия след Съединението. Като дружинен командир на III. Пазарджишка дружина, той участва в Сръбско-българската война и е награден с орден за храброст. Поручик фон Фитингов е много е деен офицер. На него се дължи превеждането и написването на много от уставите и правилниците на Източнорумелийската милиция.

¹¹ Материали за историята на Източнорумелийската милиция и жандармерия 1879–1885 г. Военноисторически сборник, 1930, кн.1 и 2, 1930, с. 163.

¹² Пак там, с. 164.

¹³ БИА – НБКМ, ф. 342, а. е. 7, л. 3 – 6. Списък на офицери, 1882.

¹⁴ Материали за историята на Източнорумелийската милиция и жандармерия 1879–1885 г. Военноисторически сборник, 1930, кн.1 и 2, с. 165.

¹⁵ пак там, с. 167.

¹⁶ Мах, Р. Фон. Из българските бурни времена. Спомени от 1879–1918, С., 1929, с. 5.

¹⁷ Освобождение Болгарии от турецкого ига. Т. 3. М., 1967, с. 552

¹⁸ Марица, № 117, 14 септ. 1879

¹⁹ БИА – НБКМ, ф. 342, а. е. 7, л. 3-6. Списък на офицери, 1882.

²⁰ Първи началник на Източнорумелийската милиция

²¹ БИА – НБКМ, кол. 29, а. е. 14, л. 32–33.

²² Пак там, кол. 29, а. е. 14, л. 27, Р. Николов до генерал Виталис. Чирпан, 21 септ. 1879.

²³ Освобождение Болгарии от турецкого ига. Т. 3. Москва, 1967, с. 453.

²⁴ Действията на ген. Ернрот в княжество България, подтикват ръководните лица в Източна Румелия към по активни действия, довели до ликвидирането на проблема.

ЛИТЕРАТУРА

Българската земска войска 1878–1879, София.

Вълков, Г. Участие на руските офицери в изграждане на източнорумелийската милиция (1879–1885 г.). – Военноистор. сборник, София, 1975, № 2, с. 89–122.

История на Сръбско-българската война 1885 г., София, 1925 г.
Материали за историята на Източнорумелийската милиция и жандармерия 1879–1885 г. , сп. Военноисторически сборник, кн.1 и 2, София, 1930, с. 1–130
Мах, Р. Фон. Из българските бурни времена. Спомени от 1879–1918, София., 1929
Сборник Освобождение Болгарии от турецкого ига, т. 3, Москва., 1967.

АРХИВНИ МАТЕРИАЛИ

БИА – НБКМ, ф. 342, а. е. 7, л. 3 – 6. Списък на офицери, 1882
БИА – НБКМ, кол. 29, а. е. 14, л. 32-33.
БИА – НБКМ, кол. 29, а. е. 14, л. 27, Р. Николов до генерал Виталис. Чирпан, 21 септ. 1879

ПЕРИОДИЧЕН ПЕЧАТ

1. Марица, № 117, 14 септ. 1879